

Συγγραφέας Giorgio Agamben

Έτος 2007

Πηγή Roundtable: Research Architecture

μετάφραση από Black Out στο κοινωνικό εργοστάσιο

Metropolis

Πριν από αρκετά χρόνια είχα μια συζήτηση με τον Guy (Debord) τον οποίο θεωρούσα πολιτικό φιλόσοφο. Σε κάποιο σημείο αυτής της συζήτησης ο Guy με διέκοψε και μου είπε: "Κοίτα, δεν είμαι φιλόσοφος είμαι στρατηγός". Αυτή η δήλωση με γοήτευσε επειδή συνήθιζα να τον βλέπω ως φιλόσοφο, όπως φιλόσοφο έβλεπα και τον εαυτό μου. Αλλά νομίζω πως αυτό που εννοούσε είναι ότι κάθε σκέψη, όσο διαφανής, γενική ή αφηρημένη και αν προσπαθεί να είναι, πάντοτε σημαδεύεται από ιστορικά συμβάντα και έτσι "αιχμαλωτίζεται" και με ένα τρόπο εμπλέκεται σε μια στρατηγική, σε μια επιτακτικότητα της χρονικής συγκυρίας. Τα λέω αυτά επειδή οι συλλογισμοί μου θα είναι οπωσδήποτε γενικοί και δεν θα υπεισέλθω στο συγκεκριμένο θέμα των μητροπολιτικών συγκρούσεων. Ελπίζω ωστόσο ότι οι συλλογισμοί αυτοί θα σκιαγραφήσουν τα ίχνη μιας στρατηγικής.

Θα ήθελα να ξεκινήσω από μια κοινότοπη σκέψη πάνω στην ετυμολογία της λέξης μητρόπολη. Όπως γνωρίζετε, στα ελληνικά η μητρόπολη σήμαινε την Μητρική πόλη και αναφέρεται στη σχέση μεταξύ πόλεων και αποικιών. Οι πολίτες μιας πόλης που έφευγαν για να ιδρύσουν μια αποικία, όπως παραδόξως αποκαλούνταν *en apoikia*: αυτοί που απομακρύνονταν/έφευγαν από την πατρίδα και την πόλη, που αργότερα αποκτούσε, σε σχέση με την αποικία, το χαρακτήρα της μητέρας πατρίδας, της Μητρόπολης. Όπως γνωρίζετε, η λέξη εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να έχει το ίδιο περιεχόμενο και χρησιμοποιείται για τη σχέση της μητροπολιτικής επικράτειας της πατρίδας με τις αποικίες. Η πρώτη ενδιαφέρουσα παρατήρηση που προτείνεται από την ετυμολογία είναι ότι η λέξη μητρόπολη έχει μια έντονη αμφισημία και μια απορρύθμιση, μια χωρική

και πολιτική ανομοιογένεια, όπως αυτή που καθορίζει τη σχέση ανάμεσα στο κράτος, ή την πόλη, και τις αποικίες.

Και αυτό εγείρει μια σειρά αμφιβολιών αναφορικά με την τρέχουσα ιδέα περί μητρόπολης ως ένα αστικό συνεχές και σχετικά ομοιογενές οικοδόμημα. Αυτός είναι ο πρώτος συλλογισμός: η ισονομία που καθορίζει την ελληνική πόλη ως ένα μοντέλο μιας πολιτικής πόλης εξαιρείται από τη σχέση ανάμεσα στη μητρόπολη και την αποικία και ως εκ τούτου ο όρος μητρόπολη, όταν χρησιμοποιείται για να περιγράψει το αστικό οικοδόμημα, κουβαλάει αυτή τη δομική ανομοιογένεια εντός του. Έτσι προτείνω να κρατήσουμε τον όρο μητρόπολη για κάτι ουσιαστικά άλλο από την πόλη, με την παραδοσιακή έννοια της πόλεως, κάτι πολιτικά και χωρικά αρθρωμένο με βάση την ισονομία. Προτείνω να χρησιμοποιούμε αυτό τον όρο, τη μητρόπολη, για να προσδιορίσουμε τον νέο αστικό οικοδόμημα που αναδύεται παράλληλα με τη διαδικασία μετασχηματισμού που ο Michel Foucault όρισε ως τη μετατόπιση από την εντοπισμένη στο έδαφος εξουσία του προηγούμενου καθεστώτος, της κυριαρχίας, στη νεωτερική βιοεξουσία, η οποία ως πρωτεύον χαρακτηριστικό έχει την διακυβέρνηση του πληθυσμού.

Αυτό σημαίνει ότι για να καταλάβει κάποιος τι είναι η μητρόπολη χρειάζεται να καταλάβει τη διαδικασία δια της οποίας η εξουσία προοδευτικά παίρνει το χαρακτήρα της διακυβέρνησης των πραγμάτων και των ζώντων, ή καλύτερα το χαρακτήρα μιας οικονομίας. Οικονομία δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά διακυβέρνηση, τον 18ο αιώνα, τη διακυβέρνηση των ανθρώπων και των πραγμάτων. Η πόλη στο φεουδαρχικό σύστημα του προηγούμενου καθεστώτος βρισκόταν διαρκώς σε μια κατάσταση εξαίρεσης αναφορικά με τις τεράστιες επικράτειες της εξουσίας, σχετικά αυτόνομη από τις μεγάλες επικράτειες της εξουσίας. Έτσι θα έλεγα ότι η μητρόπολη είναι η ρύθμιση ή το σώμα των ρυθμίσεων που αντικαθιστά την πόλη όταν η εξουσία μετατρέπεται σε διακυβέρνηση της ζωής και των πραγμάτων.

Δεν μπορούμε να εισχωρήσουμε στην πολυπλοκότητα του μετασχηματισμού της εξουσίας σε διακυβέρνηση. Η διακυβέρνηση δεν είναι η κυριαρχία και η βία, είναι μια περισσότερο περίπλοκη μορφή που διέπει την ίδια την φύση των υπηκόων υποδηλώνοντας έτσι την ελευθερία τους, είναι μια δύναμη που δεν είναι υπερβατική αλλά εμμενής, ο ουσιαστικός χαρακτήρας της είναι ότι είναι πάντα, στη συγκεκριμένη έκφρασή της, μια παράπλευρη απώλεια, κάτι που δημιουργείται σε μια γενική οικονομία και εφαρμόζεται επάνω στο ιδιαίτερο.

Όταν οι αμερικανοί στρατηγοί μιλούν για την παράπλευρη απώλεια πρέπει να θεωρήσουμε ότι μιλούν κυριολεκτικά: η διακυβέρνηση έχει πάντα αυτό το σχήμα μιας γενικής οικονομίας, με παράπλευρα αποτελέσματα στο επιμέρους, στα υποκείμενα.

Επιστρέφοντας στη μητρόπολη, η προσέγγισή μου είναι ότι δεν βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια διαδικασία ανάπτυξης και γιγάντωσης της παλιάς πόλης, αλλά με την εγκαθίδρυση ενός νέου παραδείγματος, τα χαρακτηριστικά του οποίου πρέπει να αναλυθούν. Αναμφίβολα, ένα από τα κύρια γνωρίσματά του είναι ότι υπάρχει μια μετατόπιση από το μοντέλο της πόλης εντοπισμένης σε ένα κέντρο, το οποίο είναι, ένα δημόσιο σημείο ή μια αγορά, σε μια νέα μητροπολιτική εδαφικοποίηση που σίγουρα τοποθετείται σε μια διαδικασία απολιτικοποίησης, τα αποτελέσματα της οποίας είναι μια παράξενη ζώνη όπου είναι αδύνατο να αποφασιστεί τι είναι ιδιωτικό και τι είναι δημόσιο.

Ο Michel Foucault προσπάθησε να καθορίσει μερικά από τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά αυτού του αστικού χώρου σε σχέση με τη μορφή διακυβέρνησης. Σύμφωνα με αυτόν, υπάρχει μια σύγκλιση δύο παραδειγμάτων που ήταν έως τώρα ευδιάκριτα: η λέπτρα και η πανούκλα. Το παράδειγμα της λέπτρας βασίστηκε σαφώς στον αποκλεισμό, απαίτησε να τοποθετούνται οι λεπροί έξω από την πόλη. Σε αυτό το μοντέλο, η καθαρή πόλη κρατά το ξένο εκτός των ορίων της. Πρόκειται για το μεγάλο εγκλεισμό: κλείσιμο και αποκλεισμός. Το πρότυπο της πανούκλας είναι τελείως διαφορετικό και αποτελεί αφορμή για ένα άλλο παράδειγμα. Όταν η πόλη μολύνεται είναι αδύνατο να μετακινηθούν τα θύματα της πανούκλας εκτός της πόλης. Αντίθετα, είναι μια περίπτωση δημιουργίας ενός μοντέλου επιτήρησης, ελέγχου και οργάνωσης του αστικού χώρου. Διαιρείται σε τμήματα, μέσα σε κάθε τμήμα κάθε δρόμος γίνεται αυτόνομος και τίθεται υπό την επιτήρηση ενός επιθεωρητή. Κανένας δεν μπορεί να βγει από το σπίτι του, καθημερινά τα σπίτια ελέγχονται, οι κάτοικοι ελέγχονται, ο αριθμός τους, πόσοι είναι εκεί, αν είναι νεκροί κ.λπ. Είναι ένα πλέγμα αστικού εδάφους που επιτηρείται από επιθεωρητές, γιατρούς και στρατιώτες. Έτσι ενώ ο λεπρός απορρίφθηκε από μια τεχνολογία αποκλεισμού, το θύμα πανούκλας περιορίζεται, οριοθετείται, ελέγχεται και θεραπεύεται μέσω ενός σύνθετου ιστού τεχνασμάτων που διαιρούν και εξατομικεύουν, και λειτουργώντας έτσι συναρθρώνουν την ικανότητα ελέγχου και εξουσίας.

Κατά συνέπεια ενώ η λέπτρα είναι ένα παράδειγμα της κοινωνίας του αποκλεισμού, η πανούκλα είναι ένα παράδειγμα των πειθαρχικών τεχνικών,

τεχνολογίες που θα μεταφέρουν την κοινωνία μέσω της μετάβασης από το αρχαίο καθεστώς στο πειθαρχικό παράδειγμα. Σύμφωνα με τον Foucault, ο πολιτικός χώρος της νεωτερικότητας είναι το αποτέλεσμα αυτών των δύο παραδειγμάτων: σε κάποιο βαθμό οι λεπροί αρχίζουν να αντιμετωπίζονται όπως ένα θύμα πανούκλας, και αντίστροφα. Με άλλα λόγια, γίνεται μια προβολή επάνω στο πλαίσιο του αποκλεισμού και του διαχωρισμού από τη λέπρα της οργάνωσης της επιτήρησης, του ελέγχου, της εξατομίκευσης και της συνάρθρωσης της πειθαρχικής εξουσίας, έτσι ώστε όλα αυτά ενσωματώνονται σε μια περίπτωση εξατομίκευσης, υποκειμενοποίησης και θεραπείας του λεπρού αντιμετωπίζοντάς τον όπως ένα θύμα πανούκλας. Έτσι υπάρχει μια διπλή αιχμαλωσία: από τη μια το δίπολο του ασθενούς/υγιούς, τρελού/κανονικού κ.λπ. και από την άλλη μια ολόκληρη περίπλοκη διαδικασία διαφοροποιημένων ρυθμίσεων των τεχνολογιών και των τεχνικών που υποκειμενοποιούν, εξατομικεύουν και ελέγχουν τα υποκείμενα. Αυτό είναι ένα πρώτο χρήσιμο πλαίσιο για έναν γενικό καθορισμό του μητροπολιτικού χώρου σήμερα, και εξηγεί επίσης τα πολύ ενδιαφέροντα θέματα για τα οποία μιλούσατε: είναι αδύνατο να καθοριστούν μονόπλευρα τα σύνορα, οι τοίχοι, η ταξινόμηση, επειδή είναι το αποτέλεσμα της δράσης αυτού του διαφορετικού παραδείγματος: όχι άλλος ένας απλός δυαδικός διαχωρισμός αλλά η προβολή σε αυτό το διαχωρισμό μιας σύνθετης σειράς διαδικασιών και τεχνολογιών συνάρθρωσης και εξατομίκευσης.

Θυμάμαι τη Γένοβα το 2001: Σκέφτηκα ότι ήταν ένα πείραμα για να μεταχειριστούμε το ιστορικό κέντρο της παλαιάς πόλης, που χαρακτηρίζεται ακόμα από μια αρχαία αρχιτεκτονική δομή, για να δούμε πώς σε αυτό το κέντρο κάποιος θα μπορούσε ξαφνικά να δημιουργήσει τοίχους, πύλες που όχι μόνο είχαν ως λειτουργία να αποκλείουν και να χωρίζουν, αλλά υπήρχαν εκεί για να συναρθρώνουν διαφορετικούς χώρους και να εξατομικεύουν το χώρο και τα υποκείμενα. Αυτή η ανάλυση που συνοπτικά παραθέτει ο Foucault μπορεί να αναπτυχθεί και να βαθύνει ακόμη περισσότερο. Αλλά τώρα θέλω να τελειώσω με μια διαφορετική σημείωση και να επικεντρωθώ σε ένα διαφορετικό σημείο.

Είπα ότι η πόλη είναι ένα σχέδιο ή ένα σύνολο σχεδίων. Η θεωρία στην οποία αναφερθήκατε νωρίτερα είναι μια συνοπτική ιδέα μέσω της οποίας κάποιος θα μπορούσε να διαιρέσει την πραγματικότητα από την μια πλευρά σε ανθρώπους και ζωντανά όντα, και από την άλλη πλευρά στα σχέδια που συνεχώς αιχμαλωτίζουν και μας κατανικούν. Ωστόσο, το τρίτο θεμελιώδες στοιχείο που

καθορίζει ένα σχέδιο, για τον Foucault, είναι η σειρά διαδικασιών υποκειμενοποίησης που προκύπτουν από τη σχέση, σώμα με σώμα, μεταξύ των ατόμων και των τεχνολογιών. Δεν υπάρχει τεχνική χωρίς διαδικασία υποκειμενοποίησης. Για να αναφερθεί κάποιος σε αυτές τις τεχνολογίες της πόλης πρέπει να αντιλαμβάνεται μια ταυτόχρονη διαδικασία υποκειμενοποίησης. Η διαδικασία αυτή σημαίνει δύο πράγματα: αυτή που οδηγεί ένα άτομο να δέχεται και να συνδέεται με μια ατομικότητα και μια μοναδικότητα, αλλά ταυτόχρονα να υποτάσσεται σε μια εξωτερική δύναμη. Δεν υπάρχει καμία διαδικασία υποκειμενοποίησης χωρίς τις δύο αυτές τις πτυχές.

Αυτό που συχνά λείπει, φυσικά και στο κίνημα, είναι η συνείδηση αυτής της σχέσης, η συνειδητοποίηση ότι κάθε φορά που κάποιος υιοθετεί μια ταυτότητα εκείνη τη στιγμή κάποιος άλλος υποτάσσεται. Προφανώς αυτό περιπλέκεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι οι σύγχρονες τεχνολογίες όχι μόνο συνεπάγονται τη δημιουργία μιας υποκειμενικότητας αλλά εξίσου και μια διαδικασία αποσάρθρωσης της υποκειμενικότητας. Έτσι ήταν κάπως τα πράγματα πάντοτε, σκεφτείτε την εξομολόγηση, η οποία διαμόρφωσε τη δυτική υποκειμενικότητα (η επίσημη εξομολόγηση των αμαρτιών), ή τη δικαστική ομολογία, την οποία ζούμε ακόμα και σήμερα. Η ομολογία πάντοτε συνεπαγόταν τη δημιουργία ενός υποκειμένου, όπως επίσης και την άρνησή του. Για παράδειγμα στις φιγούρες του αμαρτωλού και του εξομολογητή, είναι σαφές ότι η υπόθεση μιας υποκειμενικότητας συμβαδίζει με μια διαδικασία από-υποκειμενοποίησης. Έτσι σήμερα το θέμα είναι ότι οι τεχνολογίες όλο και περισσότερο από-υποκειμενοποιούν, ενώ είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι διαδικασίες υποκειμενοποίησης που δημιουργούν. Αλλά η μητρόπολη είναι επίσης ένας χώρος όπου μια τεράστια διαδικασία δημιουργίας υποκειμενικότητας πραγματοποιείται. Σχετικά με αυτό δεν γνωρίζουμε αρκετά. Όταν λέω ότι πρέπει να ξέρουμε αυτές τις διαδικασίες, αναφέρομαι όχι μόνο στην κοινωνιολογική ή οικονομική και κοινωνική ανάλυση. Αναφέρομαι στο οντολογικό επίπεδο ή στο σπινοζικό επίπεδο που θέτουν υπό διερώτηση τη δυνατότητα/ή τη δύναμη των υποκειμένων να δράσουν. Τι είναι αυτό δηλαδή που στις διαδικασίες με τις οποίες ένα υποκείμενο υιοθετεί μια ταυτότητα, οδηγεί σε μια αλλαγή, σε μια αύξηση ή σε μια μείωση της δύναμης κάποιου/ κάποιας να δράσει. Στερούμαστε αυτήν τη γνώση και αυτό ίσως κάνει τις μητροπολιτικές συγκρούσεις που βιώνουμε σήμερα σχετικά αδιαφανείς.

Σκέφτομαι ότι μια αντιπαράθεση με τις μητροπολιτικές τεχνολογίες θα είναι μόνο δυνατή όταν δεισδύσουμε στις διαδικασίες υποκειμενοποίησης που η μητρόπολη παράγει με έναν πιο δομικό τρόπο, βαθύτερο. Επειδή σκέφτομαι ότι η έκβαση των συγκρούσεων εξαρτάται από αυτό: από τη δύναμη να δράσει και να επέμβει στις διαδικασίες υποκειμενοποίησης, προκειμένου να φτάσει σ' εκείνο το στάδιο που θα αποκαλούσα σημείο ακυβερνησίας. Η ακυβερνησία όπου η εξουσία ναυαγεί στο ίδιο το σχήμα διακυβέρνησής της. Η ακυβερνησία που αποτελεί πάντοτε την αφετηρία και το όριο εκκίνησης της πολιτικής.